

Als meus pares, avis i germana.

EL TRIENNI CONSTITUCIONAL A LA COMARCA DE L'ANOIA (1820-1823)

per MIQUEL GUTIÉRREZ I POCH

* El treball que apareix a aquesta «Miscellanea Aqualatensia / 4» és el desenvolupament de la conferència, que vàrem pronunciar a la inauguració del curs 1985-86 del CECI, que es va celebrar a Capellades. Això porta a que moltes de les pàgines que en aquella ocasió es van apuntar, es troben notablement enriquides i ampliades a les següents pàgines. El resultat final, millor dit provisional, d'aquestes investigacions en els seus aspectes positius l'hem d'agrair a molts amics i companys, quedi evidenciat doncs el nostre reconeixement a Victòria Rabal per les facilitats donades per la consulta de l'Arxiu Amador Romani del Museu Molí Paperer de Capellades, a Francesc Valls per les notícies que ens ha fet arribar de l'Arxiu Parroquial de Pierola, però sobre tot a Pere Pascual que amb els seus consells em va fer adonar de les limitacions d'aquest treball, i també a Josep Mª Torras i Ribé que des de l'Universitat i el CECI m'ha esperonat constanment a la investigació.

INTRODUCCIÓ: PROBLEMES METODOLÒGICS PER L'ESTUDI DEL TRIENNI CONSTITUCIONAL. FONTS UTILITZADES.

L'estudi del Trienni Constitucional es troba dificultat per la manca de fonts, ja que cal tenir en compte, que gairebé tota la documentació oficial del període constitucional fou destruïda per part dels realistes quan van tornar a dominar els resorts del poder. Aquesta mancança, insalvable per a un estudi d'aquest caràcter introductori, s'ha intentat solucionar amb la gran quantitat de documentació que es troba a l'Arxiu Amador Romaní de Capellades, les actes del període de l'ajuntament de Piera i documents procedents de l'Arxiu Parroquial de Pierola i Hostalets. Aquestes fonts primàries han estat complementades per la bibliografia centrada en la temàtica que és del nostre interès (Jaume Torras i Elias, Alberto Gil Novales, Josep Fontana, Gaspar Feliu, etc.).

Una altra dificultat metodològica, que apareix en el plantejament de tota la problemàtica del Trienni a la comarca de l'Anoia, es relaciona amb la dificultat d'establir una anàlisi global, ja que a més del diferent nivell d'informació que tenim de cadascuna de les poblacions anoiènques, també varen jugar un paper totalment diferent en l'evolució política i econòmica d'aquests anys. Com quedarà clar més endavant, no volem caure en la simplificació d'identificar estructura socioeconòmica d'una determinada població amb la seva presa de postura front a la política al Trienni (cal recordar la multiplicitat d'actituds que es podien donar en una mateixa localitat i el complicat món d'interrelacions presents en aquell món canviant), ja que habitualment les poblacions industrials o manufactureres han estat assimilades al liberalisme, mentre que les rurals i agràries ho han estat al realisme. Però a un nivell general la comarca de l'Anoia, simplificant, fou una zona antiliberal, excepte casos com Capellades i Igualada.

Com diu Josep Riba i Gabarró: «No tenim dades concretes de les lluites constitucionals a la Poble de Claramunt» (1), el que podem aplicar a quasi tots els pobles de la comarca. Però hi ha un factor que ha determinat aquest treball: l'intent de trencar amb certs tòpics i fer veritat l'afirmat per Josep Mª Torras quan deia que «el coneixement dels esdeveniments del Trienni portaria moltes sorpreses» (2).

EL TRIENNI CONSTITUCIONAL. GENERALITATS.

En la revolució liberal espanyola, el Trienni se'ns presenta com un període molt suggestiu dins de la discontinuïtat d'aquesta, i que va ocupar un petit interval cronològic, en el que per primera vegada van adquirir efectivitat moltes de les mesures preses per les Corts de Cadis (1810-1814) (3), mostrant-se bona part de les seves limitacions.

És coneguda la gènesi del Trienni Constitucional centrada en la revolta del

1. Riba i Gabarró, Josep: *La Poble de Claramunt. Evolució econòmico-social d'un municipi de la comarca de l'Anoia*, Barcelona, 1972 p. 112.
2. Torras i Ribé, Josep M^a: *Evolució social i econòmica d'una família catalana de l'Antic Règim: Els Padres d'Igualada (1642-1862)* Barcelona, 1976, p. 179.
3. Marcel·lí Valls i Prat tot citant un document de l'Arxiu Municipal de La Llacuna diu: «Vuy dia 13 de juny de 1820 en la vila de Llacuna. Respecte de tenir l'ordre per via de Gazeta del Decret de S. R. Magestat en que se confirma ab lo Decret de las Corts de 20 maig de 1813 i en que mana: que se traguian tots los signos de Vassatge» a *Cronologia històrica de La Llacuna*, Capellades, 1984, p. 239.

tinent coronel Riego a Las Cabezas de San Juan, el dia 1 de gener de 1820, que després de produir múltiples esclats de solidaritat (4) va dur a l'incubació de l'ambient propici per a que Ferran VII jurés la Constitució elaborada en les Corts de Cadis i promulgada a 1812 (5) el 7 de març d'aquell mateix any. El caràcter pactiste o moderat que van prendre els esdeveniments queda evidenciat per la formació d'una Junta provisional governativa que tenia com principal funció la d'evitar que aquell moviment esdevingués una revolució social. Aquest contingut gens radicalitzant podria portar a una línia d'investigació que en aquesta ocasió no s'ha desenvolupat, però que presenta un inductable interès, al presentar les diferents estratègies adoptades pels grups socials en relació als seus propis interessos. En aquest aspecte es pot presentar una certa divergència respecte a la definició donada per Gil Novales d'aquesta revolució com merament formal (6), ja que si més no, indirectament va portar a una sèrie d'alteracions en l'estructura de la societat espanyola, com per exemple la definitiva decadència del delme i altres elements essencials, però en veritat el caràcter conservador i moderat de la revolució de 1820 s'evidencia en el contingut de moltes de les mesures adoptades.

Podríem entrar en l'anàlisi de la causalitat directa o no de l'aixecament de Riego en la caiguda de l'absolutisme, però la idea que ha d'estar present és que l'aparell político-administratiu de la monarquia reinstaurada a 1814 en la persona de Ferran VII, estava notablement malmès, el que delimita de forma més adequada la causalitat de la «revolució» de 1820 (7).

L'evolució política del Trienni Constitucional ha estat definida per J. Fontana (8) en funció de 4 etapes. La primera va de març a juliol de 1820, essent en aquests mesos quan es preparen les tensions que van esclatar més endavant, mentre que existeixen grups que propugnen una solució radical, també n'hi ha altres més reaccionaris, que ja en aquells moments començaven a establir els mecanismes típics de la conspiració.

La segona etapa va des de l'obertura solemne de les primeres Corts (el 9 de juliol de 1820) fins el març de 1821. En aquestes Corts constitucionals del Trienni, que van durar fins el 9 de novembre, hi havia una majoria moderada. En aquest període el rei ja comença a establir el seu doble joc d'admetre la Constitució de forma aparent, mentre que paral·lèlament participava en les conspiracions tendents a restablir l'absolutisme. Però en realitat el caràcter moderat de les mesures preses en aquest període queda perfectament demostrat per la dissolució de l'exèrcit de la Isla (4-VIII-1820), que havia estat el protagonista del pronunciament encapçalat per Riego, o els decrets de 21 i 22 d'octubre sobre Societats Patriòtiques o sobre llibertat de premsa.

La tercera etapa que comença amb la caiguda del primer govern constitucional i aniria fins els fets de juliol de 1822, pot ser considerada com un període de progressiu debilitament del règim, mentre que les forces realistes començaven

4. El cas barcelonès ha estat estudiat per Josep Fontana a *La revolució de 1820 a Catalunya*, Barcelona, 1961, 60 pàgs.

5. Una visió detallada de la Constitució de 1812 la dóna un especialista en Dret com Manuel Martínez Sospedra: *La constitució de 1812. El constitucionalismo liberal a principios del siglo XIX*, València, 1978, 404 pàgs.

6. Gil Novales, Alberto: *El Trienio Liberal*, Madrid, 1980, p. 6.

7. Aquest contingut queda perfectament reflexat al llibre de Josep Fontana: *La quiebra de la monarquía absoluta (1814-1820)*, Barcelona, 1983, 398 pàgs.

8. Fontana, Josep: *La crisis del Antiguo Régimen (1808-1833)*, Barcelona, 1983, pp. 35-39.

a actuar d'una forma concreta, establint una regència a la Seu d'Urgell. Paral·lelament les revoltes realistes recolzaven aquesta tendència. Un altre factor debilitador del règim constitucional fou la definitiva desaparició del control directe sobre les colònies continentals americanes.

La darrera etapa està presidida per un sector aparentment més radical, essent el moment en que s'aconsegueix dominar la situació. Però aquest domini per part dels liberals aviat es va veure truncat per la intervenció estrangera, protagonitzada per les tropes franceses que han estat conegudes com els 100.000 fills de Sant Lluís, encapçalades pel duc d'Angulema (9).

En la realització d'un treball d'aquest caràcter ens cal realitzar un raonament previ sobre el paper del Trienni en el marc de la revolució liberal espanyola. El contingut global del Trienni es pot definir com una negació d'aquest contingut revolucionari, i com afirma Gil Novales: «El Trienio liberal es en gran parte la historia de este intento revisionista de la eliminación sistemática del pueblo. Y también naturalmente de las resistencias que esta política encontró» (10). És un intent revisionista, ja que el van realitzar uns grups de gent que van intentar canviar la situació, però des d'adalt, tot intentant establir una aliança amb les classes privilegiades de l'Antic Règim. Aquest aspecte ha portat, junt a l'evolució posterior, a interpretar la Revolució Liberal a l'estat espanyol com a mera pactista (11).

EL SISTEMA FISCAL EN EL TRIENNI CONSTITUCIONAL.

El clima de desfeta de la Hisenda espanyola ja ha estat prou ben descrita en els treballs de Fontana, veient-se la incapacitat del sistema de generar els ingressos necessaris per tal de solucionar els seus problemes, aquesta problemàtica és el marc genèric en que s'inscriu la proclamació de la constitució a 1820 (cal recordar el fet que les colònies americanes s'havien aconvergit en fonts de despeses). En el període que va de 1814 a 1820 la Hisenda de la monarquia absoluta va intentar reformar els seus continguts, destacant el pla de 1817 que establia una contribució general de caràcter directe, tot suprimint les rendes provincials i altres tributs menors, mentre que a les capitals de província i els ports més importants pagarien uns drets de portes per totes les mercaderies que els hi arribaven (12).

Dins de l'òptica popular, el canvi de règim fou interpretat com una modificació del sistema fiscal, però en realitat es va mantenir el sistema impositiu de l'absolutisme fins que les Corts no realitzessin un de nou (13).

El dia 6 de novembre de 1820 es va aprovar un pla econòmic vigent pel primer any econòmic (1 de juliol de 1820 a 30 de juny de 1821), atrassant-se fins l'any següent l'establiment d'un nou sistema tributari, establint una reducció en

9. Sánchez Montero, Rafael: *Los cien mil hijos de San Luis y las relaciones franco-españolas*, Sevilla, 1981.

10. Gil Novales, Alberto: *El Trienio Liberal*, ob. cit., p. 62.

11. Fontana, Josep: *La revolución liberal (Política y Hacienda 1835-1845)*, Madrid, 1977, 360 pàgs.

12. Fontana, Josep: *La quiebra...* ob. cit. pp. 170-175.

13. Una més ampla informació sobre aquest tema es pot trobar a l'article de Jaume Torras «Política tributaria y descontento campesino durante el Trienio Constitucional» a *Liberalismo y Rebelión Campesina 1820-1823*, Barcelona, 1976, pp. 149-176 publicat amb anterioritat a *Moneda y Crédito* n° 122 (setembre 1972). També és molt útil la visió de Joaquín del Moral Ruiz a *Hacienda y sociedad en el Trienio Constitucional (1820-1823)*, Madrid, 1976.

el cobrament de la «contribució general» que va suposar un gran dèficit. Però a l'acabar l'any no s'havien recaudat ni les dues terceres parts de la quantitat prevista, però es van poder cobrar altres quantitats en concepte de les contribucions atrassades, tot utilitzant l'acció coercitiva dels intendants.

A 1821 es va establir un nou sistema d'Hisenda, que es basava en un sistema mixte de contribucions: una part directa (la territorial i la de patents) i unes altres indirectes (la renda de duanes i l'estanc de la sal i el tabac), fixant-se una contribució que gravava el consum sobre cinc productes: vi, vinagre, aiguardent i licors, oli i carn, a més del dret del registre públic. Desapareixent els drets de portes.

En aquest marc es feia necessari pagar unes contribucions semblants a les que es feien durant el període de 1817-1820, però confiant en que la reducció a la meitat del delme, faria possible que aquelles contribucions poguessin ésser pagades, ja que es deixava el camperol amb una part considerable del seu excedent que podria vendre, recaudant més diners. Però aquest raonament va fallar en base de la dificultat de monetaritzar l'excedent per part d'un camperolat molt sotmès als mecanismes dels mercats locals.

Aquest error en referència al delme fou paral·lel a un important obstacle com la inexistència d'una adequada base estadística, el que provocava una desproporció en el repartiment de les contribucions. Això ho evidencia Jaume Torras (14), tot recollint una carta de protesta de l'ajuntament de La Pobla de Claramunt:

«Sabido es que / la contribución de consumos / gravita únicamente sobre los vecinos y no sobre los terratenientes (...). Esta enorme desproporción les hace sufrir una carga tanto más indebida e insoportable comparativamente con las poblaciones grandes, cuanto que éstas con numeroso vecindario y corto territorio abundan en arbitrios para satisfacer su cupo (...). Así sucede con las villas de Igualada y Capellades» (15).

En el repartiment de la contribució de consums a la Pobla de Claramunt hi corresponien 22 reals per veí, tenint un total de 1.200 habitants. Front això que representaven 26.400 reals, Capellades segons aquestes mateixes dades, utilitzades per Jaume Torras havia de pagar 29.400, encara que s'han de tenir en compte les limitacions de les fonts de la demografia del període. En les bases del repartiment dels consums de Capellades referents al tercer any econòmic (1 de juliol de 1822 al 30 de juny de 1823) s'establí la quantitat a pagar en 21.739 rals (16). Mentre que a la contribució territorial eren 5.366 rals, a la de cases 1.692 i a la de patents 5.179. Aquestes bases es van enviar en una circular de la «Intendencia de la Provincia de Barcelona» amb data de 6 de desembre de 1822, quan el pagament del primer terç d'aquestes contribucions havia vençut l'anterior mes d'octubre, el que s'explica per les dificultats en el repartiment de les contribucions directes, i en especial la de patents, que es va deduir de la ri-

14. Torras, Jaume: «Política tributaria...» art. cit., pp. 168-169.

15. *Ibidem* p. 168.

16. A.A.R.: Lligall «H^a de Capellades n° 1» «Carpeta Documents Polítics» 6-XII-1822.

quesa comercial e industrial de les darreres cartilles de l'antic cadastre, ja que no havia donat temps de donar circulació al decret que el posava en planta.

Aquests problemes i disfuncions del sistema tributari es van agreujar durant els moments en que el conflicte bèl·lic amb els realistes era més evident. I un factor que a aquest respecte no ha estat massa tractat és la creixent pressió exercida sobre les poblacions que en els aixecaments realistes es va mantenir dins de la zona de domini dels constitucionals. Analitzar un cas concret de l'evolució d'aquests aspectes es troba dificultat per la manca d'unes fonts que ens permetin la continuïtat adequada, però sí hem de tenir en compte que aquesta pressió va produir un fort impacte en aquestes poblacions. Josep Fontana parla d'aquesta problemàtica en relació a la guerra del francès: «la duresa de la càrrega de la guerra (...). No és difícil de veure que recau sobre el país, i és curiós de comprovar que la part més feixuga d'aquest cost són els proveïments per l'alimentació dels exèrcits» (17).

Malgrat de la mencionada fragmentació de les fonts que han estat utilitzades en aquesta ocasió, procedents en la seva totalitat de l'Arxiu Amador Romani de Capellades (18), es poden establir uns elements d'anàlisi globals.

El pes de la tributació ordinària ja ha estat descrit, però a aquesta durant el període d'oberta guerra civil que va viure el país, s'hi va sumar una contribució extraordinària per sufragar les despeses del conflicte, i que en aquest cas era cobrada per la respectiva Diputació provincial. Les dificultats que tenia, en aquest cas, la Diputació de Barcelona per cobrar-la s'evidencia en una carta de la «Secció de Contribucions» d'aquesta adreçada a l'ajuntament de la Poble de Claramunt, el que s'havia endarrerit en el pagament d'una part d'aquesta tributació corresponent al segon terç, i en la que se l'autoritza a carregar als terratinents en raó d'una «tercia» del cadastre, igual que als veïns, i d'un altre terç dels consums («Circulares» 29-III-1823). Aquesta mateixa informació fou tramesa a l'ajuntament de Capellades («Circulares» 5-VI-1823), que també devia el primer i segon terç d'aquesta contribució extraordinària, amenaçant el comandant d'Igualada en intervenir, ja que l'exemple d'impagament podia crear uns precedents perjudicials per cobrar-la a altres pobles («Circulares» 6-V-1823).

Aquests retards en el pagament, no sols són constatables en la contribució extraordinària sinó també en l'ordinària, com ho demostra molta documentació referent a Capellades, i que es pot aplicar a altres poblacions. Malgrat la pretesa benevolència dels consums assignats a Capellades, de la que parla l'ajuntament de la Poble en la carta a la que hem fet referència anteriorment, aquests li foren reclamats en repetides ocasions, el que fa pensar que poblacions on aquesta tributació era més forta els retards en el pagament fossin més evidents.

El «9º Regimiento de Marina. Batallón de Operaciones» que es trobava establert a Igualada, reclamava a l'ajuntament de Capellades el pagament de la contribució territorial corresponent al primer terç del tercer any econòmic («Circulares» 3-IV-1823). La desfeta de la hisenda era tan evident que l'aparell administratiu-militar anava deteriorant-se progressivament, fins el punt que moltes de les unitats militars depenien totalment de que alguna població liquidés els seus

17. Fontana, Josep: «Estudi introductori» a *Junta de Subsistències...* Igualada, 1980, p.9.

18. Per no fer feixugues les notes, tots els documents a aquest apartat seran citats per la data i en la carpeta on es troben, tenint en compte que tots es troben a A.A.R. Lligall «Hª de Capellades» nº 1».

deutes. Aquest aspecte s'evidencia en moltes misives de caps militars dirigides als diferents ajuntaments perquè pagant els seus deutes, es podrien abrigar o inclús comprar esperdenyes, parlant alguns d'estat precari de les seves tropes.

Un dels aspectes evidenciats en el pes de la conflictivitat bèl·lica en les despeses d'aquestes poblacions, fou la multiplicació d'aquestes a partir de 1822. Precisament en aquest any a Capellades les despeses produïdes per la guerra es van elevar a 26.180 rals («Documents polítics» sense datar), i d'aquesta quantitat global 16.500 rals foren pagats del 9 de maig al 30 d'octubre. Aquest tipus de despesa permet determinar certs aspectes de l'articulació de l'aparell defensiu dels constitucionals, ja que en ella s'enclouen els costos dels milicians capelladins, els ajuts als d'altres poblacions amb tradició liberal (Sallent, Igualada, etc.) guariment de ferits, etc., un gruix important d'aquestes despeses procedeix de les obres de fortificació que van començar el 13 de maig (el mes de l'inici de la sublevació realista) i van arribar fins el 8 de juny representant 8.362 rals («Documentos políticos» sense datar). Es evident la distorsió que aquestes despeses van produir, sobre tot a partir dels aixecaments realistes, fent que aquestes augmentessin en el cas dels milicians voluntaris de Capellades a partir de maig de 1822 («Documentos Políticos» 6-II-1823), ja que de l'any 1821 sols tenim constància d'un rebut per valor de 825 rals, però ja a maig de 1822 pugen a 6.220, a juny 3.885, al juliol 5.250, a l'agost 3.405, 3.590 al setembre i 3.310 a l'octubre, tot fent un total de 26.485, a les que es sumen 6.214 rals destinats en la major part a pa i ordi, i també a palla, oli i al guariment de ferits, i dedicats a les tropes que estaven de pas o de forma permanent a Capellades.

En relació al cobrament als respectius ajuntaments d'aquests proveïments de la tropa, van aparèixer moltes circulars que difonien Reals Ordres tendents a regular aquesta circumstància, que estava totalment relacionada amb el pagament de les contribucions ordinàries. Aquesta relació s'estableix des del moment en que eren admesos com a diner en pagament d'aquestes contribucions el total de dites liquidacions, basant-se en l'article 73 del «reglament interí per a l'administració militar» que diu:

«El importe de los suministros que los pueblos hagan á las tropas desde 1º del próximo julio, siempre que se acrediten con arreglo á la instrucción que por separado se circulará, les será admitido como dinero en pago de sus contribuciones en los casos en que las cajas nacionales deban satisfacer directa é inmediatamente dicho importe á los mismos pueblos; y las pagadurias de distrito admitirán también en pago de las libranzas de que trata el artículo 69 los documentos que comprueben los citados suministros y su abono á los que los hicieren» («Circulares» 30-I-1823).

Aquests subministraments no es podien cobrar si no es presentaven abans dels 2 mesos posteriors a aquest terç.

Els rebuts d'aquests proveïments havien d'estar perfectament especificats, tant en el producte com el cos militar, essent firmat pel militar que comandava el grup («Circulares» 30-I-1823). Sempre s'havien de fer d'acord amb el passaport amb que circulaven les tropes, del que s'havia de remetre còpia certificada pel

secretari de l'ajuntament, excepte a les zones que es trobessin en guerra o amb presència de «facciosos», en que no seria necessària l'entrega de la còpia d'aquests passaports segons una real ordre del Ministeri d'Hisenda, que donava a conèixer la Diputació de Barcelona amb data de 1 d'abril de 1823 («Circulares» 1-IV-1823). L'admissió d'aquests rebuts a les oficines de la Hisenda pública es feia amb càrrec a les de l'Administració militar.

En aquesta confusió es va arribar a admetre els fruits com pagament dels grans endarreriments de contribucions, que devien els primers contribuents fins el fi del segon any econòmic, amb l'objectiu de proveir les places fortes («Circulares» 6-III-1823). Això és una mostra del procés de desfeta de l'estructura administrativa, podent-se plantejar una pregunta en base de fets com la manca de circulació monetària, deguda a que els mecanismes econòmics estaven terriblement mutilats per l'existència del conflicte bèl·lic, reduint-se els vincles del mercat a les zones més immediates donada l'acció de les partides realistes.

També l'estreta vinculació entre els subministraments i el pagament d'impostos ordinaris, i també les possibles falles del sistema descrit anteriorment, queden evidenciades en la concessió a l'ajuntament de Capellades d'una moratòria al pagament de les contribucions fins que no se li haguessin liquidat tots els proveïments («Circulares» 16-I-1823). Això també es va intentar assimilar a la contribució extraordinària, però la Diputació, que era la concesora de la moratòria, va contestar negant aquesta possibilitat, donat el fet que l'extraordinària era cobrada per la pròpia Diputació i l'ordinària corria a càrrec d'Hisenda («Circulares» 7-VI-1823). Aquesta moratòria, concedida pel «patriotisme» de Capellades, és clarament contradictòria amb la conminació al pagament de les despeses d'escriptori i correspondència d'ofici corresponents als quatre primers mesos de l'any 1823, i que sumaven 188 rals. Aquesta reclamació a més anava acompanyada per l'apremi d'una multa de 6 rals per cada dia de retard, fins al punt d'arribar a amenaçar els propis béns dels regidors de l'ajuntament («Circulares» 9-VI-1823).

En referència al sistema fiscal durant el Trienni Constitucional es pot extreure una conseqüència principal com és la progressiva desfeta de la seva estructura militar, econòmica i política, a la vegada que es constata d'una forma clara la incidència del procés bèl·lic en l'evolució de la pressió fiscal.

CRISI DE L'AGRICULTURA: LA SEVA INFLUÈNCIA EN L'EVOLUCIÓ DEL TRIENNI CONSTITUCIONAL A LA COMARCA DE L'ANOIA.

Com hem pogut advertir en les nostres pròpies investigacions a l'Arxiu de Protocols Notarials d'Igualada (19), en referència als contractes de «rabassa morta» a l'Anoia s'havia produït durant el segle XVIII una considerable eixarmada de boscos amb l'objectiu de plantar-hi vinya, responent a l'expansió d'aquest sector, tendència general a tot el Principat. L'especialització havia progressat sota l'estímul dels avantatges que aportava, i aquesta expansió de la vinya va permetre esmorteir els problemes plantejats pel creixement demogràfic. La principal mostra d'aquesta expansió de la viticultura a la comarca de l'Anoia ve do-

19. Gutiérrez i Poch, Miquel: *Una anàlisi de la «rabassa morta» en base de documentació procedent de l'Arxiu Notarial d'Igualada (La contractació de la «rabassa morta» a finals del segle XVIII i principis del XIX)*, treball inèdit, 1985.

nada pel fet que una vegada ocupats els terrenys de més bona qualitat, s'havia de recórrer als de caràcter marginal, el que queda evidenciat pel fet que un 83,3% de les «rabasses mortes» escripturades per Francesc Melción (1764-1804) i el 90,4% de les que va legalitzar el notari Agustí Viladés (1769-1790) ocupaven terres ermes i bosquines, arribant-se fins el punt de que en algun contracte trobem que es va contractar una terra de caràcter rocós. L'expansió d'aquest sector vitivinícola fou tan gran que ha portat a Emili Giralt a dir que el comerç fou «el gran motor que impulsó la marina catalana sietecentista y como un factor de los que más influyeron en lanzar a Cataluña al gran comercio» (20).

Però aquesta expansió econòmica del segle XVIII a Catalunya es va veure truncada per tota una sèrie de conflictes bèl·lics (amb Anglaterra, amb la França revolucionària, la guerra del francès, etc.) que van anar tancant bona part dels mercats, en els que s'havia basat l'esplendor: les colònies americanes, que van assolir la seva independència definitiva en el primer quart del segle XIX. A aquest problema de pèrdua de mercats cal sumar un procés de deflació que es va donar en aquells anys per tota Europa. Aquests factors ens situen el Trienni Constitucional en un marc econòmic no massa optimiste, tot podent contribuir a explicar el descontent de les capes comperoles, encara que això no ens ha de portar a una visió espasmòdica dels moviments socials que van esdevenir durant el Trienni (21), ja que aquests grups socials tenien establertes unes regles del joc en base de l'experiència col·lectiva, que determinaven la seva actuació en la vida en societat, tot referint-se a un ordre originari que remetia a un concepte concret de justícia, religió, família, etc...

Aquesta crisi de l'economia catalana, en general, i de la viticultura en particular, també cal relacionar-la amb el procés deflacionari que es va desenvolupar a l'Estat espanyol des de 1814 a 1820. Aquest procés també es va evidenciar a la comarca de l'Anoia com s'aprecia en la caiguda de preus que reflexa la «Nota del preu del vi que ben per aguarden tots los anys de casa Jauma Brogues de Castellolí» (22), que Pere Pascual va facilitar a Josep Fontana i Jaume Torres, que l'han utilitzada als seus treballs sobre el tema. Les dades d'aquesta «nota» estan donades en pessetes per càrrega de vi:

1817:	20
1818:	21
1819:	10-11
1820:	10-12
1821:	8
1822:	8
1823:	5

20. Giralt, Emili: «La viticultura y el comercio catalán del siglo XVIII» a *Estudios de Historia Moderna*, t. II (1952), p. 168.

21. Un marc teòric d'aquest posicionament es troba a dues obres d'Edward Palmer Thompson: *Tradición, revuelta y conciencia de clases*, Barcelona, 1979. I també a *Miseria de la teoría*, Barcelona, 1981.

22. Torres, Jaume: «Aguardiente y crisis rural» a *Historia agraria de la España Contemporánea I. Cambio social y nuevas formas de propiedad (1800-1850)* editada per Angel García Sanz i Ramon Garrabou, Barcelona, 1985. Aquest article de Jaume Torres va estar publicat amb anterioritat a *Investigaciones económicas* n° 1 (desembre de 1976) pp. 45-67. La «nota dels preus» es troba a la pàgina 169. Josep Fontana utilitza la mateixa font a «La crisis agraria de comienzos del siglo XIX y sus repercusiones en España» a *Historia agraria de la España Contemporánea...* ob. cit., p. 118. article que amb anterioritat s'havia publicat a *Hacienda Pública Española* n° 55 (1978), pp. 177-190.

1824:	6
1825:	4
1826:	6
1827:	10

Com afirma Torras: «En términos generales, puede decirse que hacia 1820 estaban definitivamente rotos los ejes en torno a los cuales se había articulado el desarrollo de la economía catalana en el siglo anterior» (23).

LA CONSTITUCIÓN: PROCLAMACIÓN I SIMBOLISME.

Tot seguint la descripció de Mn. Segura la proclamació de la Constitució de Cadis a Igualada es va realitzar sota les següents circumstàncies: «les autoritats, los notables (...) y'l poble s'aplegaren a la plassa Major portant la bandera de la Constitució D. Pere Pelegrí, capitá agregat al Estat Major de la plassa de Barcelona, aclamant la Constitució feta á Cádiz l'any dotze y cridant «Viva el Rey, viva la Religión, viva la Constitución Española promulgada en Cadiz» (24). Des d'Igualada es va anar transmetent a tots els pobles de la seva àrea d'influència una ordre del Comandant Superior Interí: «en el que se manda publique la constitución política de la Monarquía Española promulgada en Cádiz en las Cortes generales» (25), afirmant-se «que el espíritu de la Constitución es de la Justicia y el de las demás virtudes pacíficas» (26). Això va portar a la proclamació de la constitució a diferents pobles, tot utilitzant la forma de l'edicta (a Capellades es va fer el 15 de març de 1820).

Amb la proclamació de la Constitució, sovint, es realitzava la col·locació d'una placa o rètol commemoratiu d'aquest fet. Per exemple a Capellades tenim notícia de que aquesta placa ja havia desaparegut el dia 26 de març del propi 1820, el que va moure a l'Ajuntament Constitucional de Capellades a oferir una recompensa a qui pogués donar alguna informació sobre el tema. La destrucció de la placa constitucional i de la documentació dels ajuntaments eren les activitats que realitzaven els realistes quan ocupaven una vila. Però la destrucció de la làpida commemorativa és la que ens proporciona molts elements de judici per jutjar les contradiccions socials i polítiques presents al Trienni Constitucional, donat el simbolisme que amagava la placa (Jaume Torras afirma que: «La pompa que había presidido su erección y la reverencia que le manifestaban los liberales, hacía de la lápida de la Constitución el blanco predilecto de sus enemigos» (27)). I es precisament la violència o els mètodes emprats en la seva destrucció, el que ens fa veure el «simbolisme alliberador» que tenia aquesta acció dels realistes, i sobre tot quan en moltes ocasions aquesta placa es substituïa per una creu, el que suposava la contraposició de religió a Constitució. Per exemple una carta sense signatura ni data (28), dóna notícia que sentint el toc de campanes

23. Torras, Jaume: «Aguardiente y crisis rural» art. p. 169.

24. Segura, Mn. Joan: *Història d'Igualada*, Barcelona, 1907-1908, 2 vol. (aquesta obra va estar reeditada en un facsimil a «Els llibres de l'Ateneu», Igualada, 1978). (primer volum) pp. 668-669.

25. A.A.R. Lligall «H^a de Capellades n° 3»; Carpeta «Municipals»: «Pregons: 15-III-1820».

26. Ibidem.

27. Torras, Jaume: «Los alzamientos realistas de 1822 en Cataluña» a *Liberalismo y rebeldía...* art. cit. pp. 92-93.

28. A.A.R. Lligall «H^a de Capellades n° 1»; Carpeta «Documents Polítics».

a somatent a Vallbona els liberals capelladins van temer que s'hagués tirat a terra la làpida de la Constitució, com ja havia passat amb anterioritat a Piera (29).

Un factor, que cal vincular als successos que esdevindrien amb posterioritat, és de la penetració de la idea de la Constitució mitjançant uns medis un xic distorsionadors: el capellà de cadascun dels pobles, que a més era una figura de gran pes específic en el si d'aquestes comunitats. Per exemple el dia 11 de juny de 1821 es va ordenar al rector de Capellades comentar cada dia festiu el text constitucional a la pròpia església parroquial. Però respecte al paper jugat per l'Església i els eclesiàstics en aquest període a la comarca de l'Anoia, realitzarem una anàlisi més aprofundida amb posterioritat que ens mostrarà les dificultats per adaptar una concepció global en aquest tema.

LA SUBLEVACIÓ REALISTA DE 1822 A LA COMARCA DE L'ANOIA.

Com hem intentat reflexar amb anterioritat els camperols es van trobar agredits en una doble vessant: econòmica e ideològica per les diferents mesures adaptades pels governs constitucionals. Aquests elements van dur a una situació de descontent entre el camperolat que va fer que en un primer moment es va negar a pagar certes contribucions, desembocant de forma final en un aixecament armat en contra del règim constitucional. Sobre els aixecaments realistes de 1822 ha dit Jaume Torras «que el realismo popular correspondía, con tantas interferencias como se quiera, a una reflexión colectiva sobre la experiencia de las transformaciones económicas y sociales de los decenios precedentes» (30), el que ens mena cap una visió global de les contradiccions socials presents a aquells anys.

Cal recordar alguns dels factors que van dur a la materialització dels aixecaments realistes: el descobriment dels defectes estructurals del nou règim constitucional, el disgust pel gran pes de la pressió fiscal, la pròpia evolució de la conjuntura. Connectat amb l'aixecament era precisa l'existència d'una conspiració paral·lela que reclutés als activistes que fessin possible materialitzar aquest descontent.

A Catalunya excepte a la zona costanera, que fou de ple domini dels liberals, se'ns presenten pocs nuclis que no vagin participar activament a aquesta sublevació, entre aquests enclaus liberals podem destacar: Reus, Valls, Igualada, Capellades, Santa Coloma de Queralt, etc. Nuclis que col·laboraven entre ells per tal de reprimir els sublevats, per exemple tenim constància de la intensa col·laboració entre els milicians de Capellades, Igualada i Santa Coloma de Queralt, en aquest contexte cal recordar la participació dels milicians igualadins i de Santa Coloma seguint a «el Trapense» i a Romagosa (31).

Habitualment quan s'ha parlat de sublevacions camperoles pre-carlines, i inclús carlines, s'han identificat plenament amb el medi rural, mentre que la defensa dels interessos liberals ha estat vinculada a poblacions amb un cert desenvolupament manufacturer i comercial. Aquesta explicació, típicament mecanicista no ens serveix, ja que hi ha diferents nivells d'anàlisi que fins ara han estat ignorats.

29. A.M.P. «Actes de l'Ajuntament de Piera (1822-24)» 4-1-1822.

30. Torras, Jaume: «¿Contrarevolució campesina?» a *Liberalismo y rebeldía...* art. cit. p. 34.

31. Feliu, Gaspar: *El clero en Cataluña durante el Trienio Constitucional*, tesi de llicenciatura, Universitat de Barcelona, pp: 296-297. Aquesta obra es troba editada: *La clerecia catalana durant el Trienni liberal*, Barcelona, 1972.

En els nostres objectius de treball no s'inclou una descripció detallada dels esdeveniments dels aixecaments realistes de 1822, però si són necessaris uns elements de globalitat per apropar-nos amb posterioritat a la realitat de l'Anoia, tot connectant amb el dit fins ara. A mitjans de maig bona part de les províncies de Barcelona i Tarragona es trobaven aixecades contra el govern liberal, atacant aquestes partides a les poblacions liberals, després la insurrecció es va materialitzar a Lleida i també a Girona. Els militars liberals van demostrar la debilitat de la seva estructura, establint els realistes un centre estable a la Seu d'Urgell, on es va crear una Regència. El nucli del moviment eren partides amb una importància numèrica prou considerable, que permaneixien a les zones que controlaven fàcilment fins que realitzaven atacs molt ben definits a poblacions importants i sense massa defensa, quedant perfectament demostrat que el moviment anava assolint una creixent vertebració. De la seva entrada en crisi i desenvolupament de la reacció liberal en parlarem amb posterioritat i de forma més concreta donat el paper que hi va jugar l'Anoia.

Centrant el marc geogràfic de la sublevació a la província de Barcelona, es pot dir que les zones que es trobaven en peu de guerra eren el Penedès, la vall del Llobregat (entre Martorell i Manresa) i la de l'Anoia. L'actuació militar dels sublevats realistes va provocar que nombroses poblacions liberals es trobessin sotmeses a anguniosos setges. Un exemple d'això el tenim en el paper desenvolupat per la vila de Sallent a la plana del Bages que «era un obstáculo para el progreso de los realistas (...) Decidido desde el principio por la constitución y fortificado, era, digámoslo así, un baluarte de Manresa» (32). Aquest paper a l'Anoia fou protagonitzat per Igualada i Capellades, per exemple aquesta darrera vila a maig de 1820 va tenir unes despeses de 8.362 rals en concepte de fortificació de la població (33). A Capellades molta de la correspondència oficial del període la designa com «Patriótica» o «benemérita» per la seva defensa front els realistes i la seva actuació sobre aquests, el que queda clar per les paraules del militar liberal Rotten: «la armonía y patrióticos sentimientos de los habitantes de aquella villa» (34) i també en una «circular» de la Diputació de Barcelona es dispensava de determinats pagaments a la vila de Capellades degut a «los grandes sacrificios que por diferentes títulos ha hecho la benemérita Vila de Capellades» (35). Jaume Torras es refereix, recollint el vocabulari de la premsa liberal de l'època, com veritables «Numàncies», a aquests enclaus liberals. Enclaus que com hem explicat amb anterioritat col·laboraven entre si, tot pagant les despeses dels seus respectius milicians quan aquests havien de realitzar expedicions, per exemple tenim constància de que els milicians capelladins van actuar al camí de Tarragona, a Manresa, etc. o d'entregues a milicians de la pròpia Manresa, Sallent, etc...

PARTICIPACIÓ DE L'ANOIA A LES CAMPANYES REALISTES DE 1822 I 1823.

Establir uns percentatges de la participació d'habitants de l'Anoia a aques-

32. Terrades, Ignasi: *El món històric de les masies*, Barcelona, 1985, p. 260.

33. A.A.R. Lligall «H^a de Capellades n° 1»; Carpeta «Documents polítics» 13-V-1822.

34. Id. Lligall «H^a de Capellades n° 1» Carpeta «Circulares» 8-III-1823.

35. Id. Lligall «H^a de Capellades n° 1»; Carpeta «Circulares» 16-III-1823.

tes sublevacions es fa prou difícil per la manca d'unes fonts fiables, però Jaume Torras ens ha donat una aproximació recollint les pensions concedides a realistes caiguts o mutilats, que en cas de l'Anoia foren 44 en total, el que representaven un 6,16% de la totalitat de les concedides. D'aquestes 44 unes 29 corresponien a habitants de Castellfollit del Riubregós. També aprofitant el cens de 1819, i malgrat la seva poca fiabilitat, el mateix historiador fixa la proporció d'un «faccios» (nom que rebien els realistes per part dels liberals) per cada 29 habitants de la comarca, mentre que al partit judicial de Manresa era d'un cada 23, el que es traduïa en una aportació total de 232 homes al bandol realista per part de l'Anoia. Però, segons aquestes fonts, a Capellades aquesta participació fou nul·la sobre 488 habitants i a Igualada de 8 sobre 1459 (36).

Entre els membres de les partides realistes de l'Anoia 167 no posseïen res, 10 tenien una casa i/o mobles i altres estris domèstics, 53 amb terres i cases (entre ells hi havien propietaris, parcers, rabassaires, etc.) i 2 que es poden qualificar com diversos (37). Però tant aquesta font com les altres sols ens han de servir com a factor indicador i en absolut com un valor d'anàlisi concreta.

A la comarca de l'Anoia els revoltats més coneguts foren Francesc Ros (a) «el noi de Piera», que va actuar per la pròpia comarca i el Vallès, i que fet presoner per les milícies de Terrassa fou afusellat a Barcelona a l'agost de 1822. Un altre de destacat fou Romanillos de Castellfollit del Riubregós del que parlarem en un apartat posterior.

Les accions més conegudes realitzades pels guerrillers realistes durant la revolta de 1822 es van desenvolupar a Calaf, que en l'interval d'un mes fou ocupat en dues ocasions: la primera per Romagosa (cap del somatent de la Bisbal que ja havia actuat durant la guerra del francès) el dia 17 de maig «en el momento en que los 33 milicianos se disponian a acudir a la iglesia, haciendo prisioneros a la mayoría. Uno que intentó escapar, fué alcanzado y fusilado en Castellfollit» (38). La segona ocupació fou protagonitzada per Mn. Benet Tristany, i que li va donar molta fama, perillontgant-se durant 15 dies, usant Calaf com a centre de reclutament. Ajudant en aquesta ocupació a Mn. Tristany trobem a Josep Marcet (a) «Bonic de Miranbell». A la pròpia vila de Calaf, es trobava un convent franciscà respecte al que s'ha dit: «Comparecían frecuentemente partidas de soldados ó milicianos, los cuales alojándose en el convento trataban a sus hospederos peor que si fuesen sus esclavos (...) robaban, emporcaban, razgaban, destrozaban. A todo se añadía la fiereza con que de cuando en cuando les amenazaban, diciendo en alta voz y con ira que era preciso acabar con los frailes» (39).

En el contexte de la iniciació de la insurrecció realista cal entendre tota una sèrie de missatges adreçats als «facciosos», tot prometent el perdó:

«Constant-me de que molts de los que van ab los facciosos no se han presentat á buscar lo perdó que se ha publicat en la Vila de Capellades per creurer que los volian engañar, tro-

36. Torras, Jaume: «Los alzamientos realistas...» art. cit., pp. 116-117.

37. Id.: «Los alzamientos realistas...», art. cit. p. 116.

38. Feliu, Gaspar: *El clero en Cataluña...* ob. cit., p. 298.

39. Barraquer y Roviralt, D. Cayetano: *Los religiosos en Cataluña durante la 1ª mitad del siglo XIX*, Barcelona, 1915, p. 904.

bo convenient que lo Ajuntament lo torni á publicar ab arrelge a la ley de 17 de Abril de 1821 ab la advertencia, que no dehuen tenir lo menor dubte en que qualsevol que ab arrelge de dita lleý se me presentia per tot dema entregant las suas armas per a tronarsen als seus treballs y cuydado la sua familia, no será en modo algun incomodat, á qual efecte los donaré los corresponents perdons, habent pres sobre mi responsabilitat lo haber manat com mano á publicar ab lo unich fi de evitar la catastrophe de un sens fi de preocupats y seduhts per quatre homens de malas intencions que no saben ni prevehuen que los conduexen á ells y á las suas familias á un torrent de desgracias» (40).

Però aquest bàndol estava acompanyat per una sèrie d'amenaçes, centrant-se en possibles represàlies sobre les famílies dels «facciosos».

Paral·lelament es va establir una sèrie de crides o bàndols destinats a controlar l'armament:

«De ordre del Sr. Alcalde y de acuerdo dels Sors del Ajuntament se fa á tots los que tingan armas que al primer toch de llamada compareguian á la plassa per registrar las armas si estan corrents: y tots los que tingan armas que no se vulguian defensar que las presentian, que del contrari serán castigats segons lo rigor de la ley y que no si burlian que serán executats, y que sino la presentan y se sap que la te caurá á la sobre-dita pena» (41).

Aquest control de l'armament també era paral·lel als problemes de les viles constitucionalistes per armar-se, per exemple en un missatge de Rotten es contesta a la demanda d'armament per part dels capelladins en els següents termes:

«me lisonja de que procuraré á V.S. entregar a tan dignos ciudadanos el armamento que solicitan valiendose á este efecto del mejor que haya recogido de los Facciosos» (42).

Amb l'objectiu d'informar-se del curs dels esdeveniments a 1822, i també amb posterioritat, els pobles fidels al constitucionalisme van establir una curiosa xarxa epistolar, que no únicament es limitava a les poblacions de les rodalies (2-I-1823: s'anunciava l'entrada dels «facciosos» a Copons; 7-IV-1823: havien ocupat Castellolí). Segons la «Comandancia de Armas de Villafranca y linea del Panadés» en una carta adreçada a l'ajuntament de Capellades:

«En este momento he recibido parte del comannte de armas de Sant Saturní, en que me dide por noticia recibida de los co-

40. A.A.R. Lligall «H^a de Capellades n° 1»; Carpeta «Bandols» 18-V-1822.

41. A.A.R. Lligall «H^a de Capellades n° 1»; Carpeta «Crides». També tenim notícies d'aquest fet a Piera: A.M.P.: «Actes de l'Ajuntament de Piera 1822-24» 26-IV-1823.

42. Id. Lligall «H^a de Capellades n° 1» Carpeta «Circulares» 8-III-1823.

mandos de milicias de Lavid y Tarrasola, que han recibido del ayuntamiento de San Pedro de Riudevillas por abiso comunicado por el comandante de milicianos de Capellades que los facciosos, se hallan en Castellolí sin detallar, ni saberse su numero» (43).

Els tentacles d'aquesta xarxa es van estendre gairebé per tota Catalunya, sobre tot la plana del Bages i la plana de Vic:

«Por parte recibido este medio día del Ayunt^o Constl de la ciudad de Manresa, hasabido esta corporación, que las gavi-llas de facciosos del mando de Misas, Mn. Anton, Jep dels Estanys, Freyre, y Tristany se han reunido en los alrededores de aquella ciudad. Se ignora la dirección que tomarán, bajo cuyo concepto podrá esa Patriótica Población esta á la mina para lo que pueda convenir en inteligencia, que este ayuntat^o ha tomado ya las disposiciones necesarias, y avisará á V. de quanto ocurra sobre el particular, haciendo V. lo propio» (44).

Aquesta complexa i completa xarxa informativa, també es trobava dificultada per la pròpia acció de les partides realistes, que en moltes ocasions impedi- en la circulació de la correspondència entre els nuclis constitucionalistes. En una carta de l'Ajuntament Constitucional d'Igualada dirigida al de Capellades queda perfectament demostrat aquest tret característic:

«Habiendo que retroceder el dia de ayer la correspondencia que desde esta Villa pasaba á la capital, con motivo de los fac- cisos que se apostaron en el Bruch, y siendo urgentísimo que la misma se dirija á su destino por esa antigua carretera, ha- llándose invadida la nueva por aquellos espro del zelo de VS. que facilitará medio asi que la reciba del postillon dadon de la presentee facilitará medio para que por conducto de sugeto de toda confianza se pase á la Justicia de la Villa de Piera con el adjunto oficio para la misma á fin de que verifique igual operación hasta la de Masquefa, y desde esta á Martorell, ac- sigiendose por el portador que VS. destine el competente reci- bo de dicha Justicia de Piera para resguardo de VS., en lo qual además de hacer VS. un servicio importante á la Patria, em- peñará particularmente mi gratitud» (45).

EL PAPER DE CASTELLFOLLIT A LES SUBLEVACIONS REALISTES DE 1822.

Segons el general Sain-Yvon, Castellfolli gaudia d'una posició privilegiada:

43. Id. Lligall «H^a de Capellades n° 1»; Carpeta «Circulares» 7-IV-1823.

44. A.A.R. Lligall «H^a de Capellades n° 1»; Carpeta «Circulares» 22-I-1823.

45. Lligall «H^a de Capellades n° 1»; Carpeta «Circulares» 17-VI-1823.

«Castellfollit no puede ser considerado como plaza de guerra: es un pueblo de unas sesenta casas, que tenía entonces la desgracia de hallarse protegido por espesas murallas. Situado a la salida de las montañas, sobre una de las principales vías de comunicación de Aragón con Catalunya, ofrece a quien lo ocupa la ventaja de poder observar las zonas altas y cubrir también la parte meridional de la provincia» (46). Aquests aspectes van fer que Castellfollit fos triada pels realistes com a nucli concret per plantejar resistència als reforços constitucionals encapçalats per l'antic heroi de la guerra del francès el militar navarrès Espoz i Mina (47), que tenia encomanada la funció d'acabar amb la regència d'Urgell i tot el moviment insurgent. El que sembla cert és que l'arribada d'Espoz i Mina va suposar una multiplicació dels efectius de les tropes constitucionals a la vega da que aquestes van veure augmentada la seva «eficàcia», tot utilitzant una ferotge repressió (element també evidenciat en l'actuació dels realistes). Aquesta acció militar a més d'ocupar el territori de la Regència, havia de portar a un procés de desmoralització entre els revoltats.

Espoz i Mina després de la seva entrada a Catalunya es va dirigir a Cervera on no va trobar cap resistència, ja que aquesta estava planificada en torn de la població de Castellfollit de Riubregós (48), que el guerriller Romanillo havia fortificat. Espoz i Mina, segons Gali, va partir de la vila de Calaf en aquesta ampla operació que tenia per objectiu «remoure la Regència i foragitar-la més enllà dels Pirineus» (49), mentre que a Torà es trobava el Baró d'Eroles (50). Espoz i Mina no va buscar un èxit ràpid, esperant 6 dies mentre que estretava el setge al voltant de Castellfollit, fent-se material l'ocupació el 24 d'octubre de 1822. Fou precisament l'ocupació d'aquesta vila la que va accelerar els moviments de les tropes constitucionals, que entraven el dia 8 de desembre de 1822 a la Seu d'Urgell.

El clima especial en que es trobava la insurrecció havia fet de Castellfollit la fita adequada per debilitar les estructures dels realistes, intentant provocar el pànic entre les seves tropes. Com hem apuntat amb anterioritat Espoz i Mina es va emprar amb una gran violència, destruint tot el poble, el que ell justifica a les seves memòries dient: «Todos los moradores habían hecho causa común con los facciosos, habían causado daños en mis tropas, habían despreciado con altanería las intimaciones que les hice; y, por último, el pueblo se encontró de-

46. Cal tenir present que és un llibre de 1840 del Général Saint-Yvon: *Les deux Mina chronique espagnole du dix-neuvième siècle* citat per A. Gil Novales a *El Trienio Liberal*, ob. cit., p. 131.

47. Francisco Espoz y Mina (1781-1836): va participar a la guerra del francès. Amb la restauració de l'absolutisme es va haver de retirar de l'exèrcit i exiliar-se. Durant el Trienni Constitucional abans d'intervenir a Catalunya fou capità general de Navarra i Galícia. Va capitular front els francesos el novembre de 1823, exiliant-se a Londres, tornant a Espanya a 1833 amb motiu de l'amnistia, lluint al costat isabelí a la primera guerra carlina. Morint en el seu càrrec de capità general de Catalunya. Per conèixer la vida d'Espoz i Mina són interessants les seves *Memòries*, Madrid, 1962, que foren editades per Miguel Artola.

48. Ignasi Terrades *El món històric...*, ob. cit., parla que «La Seu d'Urgell per part realista i Castellfollit de la Roca i Sant Llorenç dels per part constitucionalista foren objecte de saqueigs i assassinats famosos per la seva crueltat» p. 261. Però cal recordar que el Castellfollit conegut pel saqueig que hi van realitzar els constitucionalistes fou el de la població de l'Ànoia i no el de la Garrotxa.

49. Llorens i Solé, Dr. Antoni: *Solsona en les guerres del segle XIX a Catalunya*, Barcelona, 1981, p. 92, tot recullint el testimoni de Florencio Galli: *Memorias sobre la guerra de Cataluña en los años 1822 y 1823*, Barcelona, 1835, p. 65.

50. Joaquín Ibáñez Cuevas (baró d'Eroles) (1784-1825): a la invasió napoleònica va participar en la defensa de Girona, fet presoner i evadit es va posar davant d'una partida de guerrillers. Durant el Trienni constitucional va participar en la creació de la Regència d'Urgell juntament amb altres absolutistes. La reacció liberal protagonitzada per Espoz i Mina va obligar al Baró d'Eroles a refugiar-se a França. Eroles va formar part de la nova Regència formada després de l'entrada dels «cent mil fills de Sant Lluís». Restablert l'absolutisme, fou nomenat capità general de Catalunya i després destinat a Madrid (1824).

sierto. Mandé que arrasaran edificios y fortificaciones» (51). Aquesta versió subjectiva del propi Espoz i Mina és totalment contraposada a la reflexada pel general Saint-Yvon: «Al día siguiente, al alba, entró Mina en Castell-fullit. Su mirada colérica parecía anunciar siniestros propósitos. (...) Después de un rápido vistazo a su alrededor, ordenó que se reuniese toda la población de la aldea, y cuando se aseguró de que no faltaba nadie, ni siquiera los curas de la parroquia, los hizo fusilar a todos sin pestañear, en su presencia. Sólo se libraron los niños y las mujeres» (52). L'efecte propagandístic d'aquesta repressió queda perfectament demostrat pel fet, que amb posterioritat va destruir totalment el poble, deixant únicament una placa que deia: «Aquí existió Castell-fullit. Pueblos, tomad ejemplo. No abriguéis a los enemigos de la patria». D'aquesta forma s'havien complert algunes de les seves amenaces: «Todo pueblo en que se toque a somaten obligado por una fuerza de facciosos inferior a la tercera parte del vecindario, será saqueado e incendiado», «Toda casa que quedara abandonada a la llegada de las tropas nacionales, será entregada al saqueo y derruida o incendiada» (53).

Aquesta victòria fou celebrada per tots els liberals de Catalunya, especialment a Barcelona on l'endemà de la destrucció de Castellfollit, dia 25 apareixia un manifest que anunciava aquest fet. Això cal incloure-ho en un context que feia d'aquesta victòria, la primera esperança dels liberals de poder assolir una situació estable per tal d'imposar-se als realistes. Aquest esperit inclús es va contagiar a Robreño, que era membre d'una societat patriòtica (54) de Barcelona, i que fou l'autor d'una obra literària anomenada «La toma de Castellfollit», i sobre aquest Gil Novales diu «que procedente del radicalismo barcelonés se convertirá en un propagandista de Espoz y Mina» (55).

L'ESGLÉSIA A L'ANOIA DURANT EL TRIENNI CONSTITUCIONAL.

Des dels primers moments del trienni l'església, va jugar un paper d'oposició al constitucionalisme conscient que existia una evident contradicció entre el nou règim i els privilegis propis de l'Església a l'Antic Règim. Era evident, doncs que els liberals adoptarien una sèrie de mesures contrapostes als interessos de l'Església com estament privilegiat.

Un nucli de mesures essencials en aquest aspecte foren les successives lleis i decrets desamortitzadors (56), que suposaven el restabliment de la legislació desamortitzadora de les Corts de Cadis, complementant-la amb unes noves disposicions, que ens confirmen l'estreta vinculació del procés desamortitzador i els intents de solucionar els problemes de la Hisenda estatal, ja que aquests béns eclesiàstics desamortitzats s'utilitzarien en primer lloc com hipoteca i després com fons d'amortització dels nous deutes. Aquest seria el vehicle per augmentar els

51. Torras, Jaume: «Los alzamientos realistas...», art. cit., p. 136

52. Sain-Yvon: *Les deux Mina...*, ob. cit., a A. Gil Novales: *El Trienio Liberal*, ob. cit., p. 130.

53. Comellas García-Llera, José Luis: *Los realistas en el trienio constitucional 1820-1823*, Pamplona, 1958, p. 148. Comellas forma part de l'escola de l'Universitat de Navarra que tan criticada ha estat per Josep Fontana.

54. Gil Novales, Alberto: *Las sociedades patrióticas (1820-23). Las libertades de expresión y de reunión en el origen de los partidos políticos*, Madrid, 1975. Cal recordar que les societats patriòtiques van jugar un paper fonamental de presió damunt de les autoritats.

55. Gil Novales, Alberto: *Las sociedades patrióticas...*, ob. cit., p. 278.

56. Dues obres fonamentals per enmarcar el problema són el de Francisco Tomás y Valiente: *El marco político de la desamortización en España*, Barcelona, 1983, pp. 65-72. I en un marc més global la de Manuel Revuelta González: *Política religiosa de los liberales en el siglo XIX. Trienio Constitucional*, Madrid, 1973.

ingressos de l'Estat sense gravar l'activitat econòmica. Això possibilitaria un creixement econòmic, que també suposaria, de forma gairebé automàtica una multiplicació dels ingressos estatals. Per complementar aquesta tendència de la fiscalitat constitucional cal recordar les característiques de la reforma del delme (57).

En aquest aspecte cal parlar de tota una sèrie de mesures que van afectar les propietats immobles de l'Església, per exemple a Tous en aplicació del decret de 3-XI-1820 i el reglament de 29-VI-1821 va fer que els frares jerònims de la Murtra haguessin de deixar el seu monastir (van tornar a prendre possessió el dia 11-XII-1823) (58). També segons la Real Ordre del 17 de maig de 1.821, que reglamentava la reducció dels convents de Catalunya, es trobaven afectats alguns convents de l'Anoia, com el dels franciscans de Calaf o els dels agustins d'Igualada. Aquests béns foren considerats com de caràcter nacional sotmesos a immediata desamortització.

Aquestes mesures de reforma de les ordres religioses eren un mecanisme que augmentava les tensions entre el govern i l'Església, produint un efecte immediat que consistia en llençar «a los caminos a numerosos y temibles detractores de las nuevas instituciones, sino que además dejaban sin atender unos servicios asistenciales que el estado era incapaz de suplir» (59).

Un comentari a part mereix el convent dels trinitaris de Piera, del que les autoritats constitucionals sospitaven de col·laboració amb els realistes com ha recollit D. Cayetano Barraquer y Roviralt en una carta del governador eclesiàstic a l'ajuntament constitucional de Piera: «Tengo alguna noticia de si al tiempo de entrar nuestras tropas persiguiendo a los facciosos se ausentaron y abandonaron el Convento todos los religiosos Trinitarios que se hallaban en el mismo, y de si esto provendría de haber tenido alguna inteligencia ó complicidad con los mismos facciosos» (60). Aquests mateixos trinitaris foren traslladats per ordre del govern a Madrid, tot utilitzant el pretext que eren poc religiosos (segons Barraquer això va ser cap a 1820-21). També es recull la notícia que el dia 23 de febrer de 1823 varen entrar presos a Barcelona 16 religiosos trinitaris pertanyents al convent de Piera.

Però la lluita lliberal contra els béns de l'església, no s'acabava únicament amb els béns arrels o immobles, sino que també afectava les rendes típicament «eclesiàstiques», centrant-se la discussió al voltant del delme, el que acabada la guerra del francès ja era de difícil cobrament, com ha reflexat Esteban J. Canales (61), i sobre el qual ja hem comentat el seu paper en l'organització fiscal del Trienni Costitucional. Aquests problemes de cobrament del delme queden evidenciats en una carta firmada pel «Pbro Cura Parroco de Pierola» de 1826 en la que exposava:

«que desde estos últimos años revolucionarios se experimenta

57. Canales, Esteban J.: «Delmes i primícies en la crisi de l'Antic Règim a Espanya» a *L'Avenç* n° 59 (abril 1.983). Aquest article ha estat reeditat a *Historia agraria de la España contemporánea...* pp. 243-274. Una obra més centrada en el període és l'article de Gaspar Feliu «La qüestió dels delmes durant el trienni liberal vista des de Catalunya», Barcelona, 1969.

58. Riba i Gabarró, Josep; Cuyas i Tolosa, Josep M^a: «El castell de Tous i el govern dels jerònims» a *Tous mil anys d'història*, Montserrat, 1981, pp. 151-216.

59. Torras, Jaume: «¿Contrarrevolución...?», art. cit., pp. 38-39.

60. Barraquer y Roviralt, D. Cayetano: *Los religiosos en Catalunya...*, ob. cit. p.832.

61. Canales, Esteban J.: «Delmes i primícies...», art. cit., diu que «el decret de juny de 1821, en acabar amb la intangibilitat d'una prestació que s'havia mantingut durant algunes centúries, va fer més difícil el seu cobrament quan el 1823 va restablir-se, en el marc de la reacció absolutista» p.35.

un robo manifiesto en los pagos de Diezmos y primicia en esta Parroquia escandaloso y que si se mira con indiferencia no tardará un año en defraudar mas de las tres partes del diezmo y al cura Párroco» (62).

En aquest punt del nostre treball ens situa la intenció d'ampliar els punts de vista sota els que s'ha vist el paper de l'Església durant el Trienni, ja que tradicionalment s'ha reflexat aquest com unànimament favorable als moviments realistes. Un punt de partença per aquest plantejament és el que ens proporciona Gaspar Feliu: «En líneas generales se puede advertir que el clero secular fue más liberal que el regular, el de las ciudades más que el rural, el parroquial más que el beneficiado. Pero se trata solamente de tendencias de mayoría» (63). En aquest sentit, tendent a reflexar la participació de determinades capes de l'Església a favor del constitucionalisme, sobresurt la destitució del pàrroc de Sta. Maria a Igualada per sospitar-se la seva filiació liberal: «las noticias que tenemos de algunas ocurrencias que ha habido en esta Iglesia durante el anterior gobierno Constitucional, me persuaden de que el Párroco Don José Sebastián deba haber perdido la confianza del honrado vecindario, de la R. Comunidad eclesiástica, del Gobierno Real y también la nuestra» (64), segons ens reflexen aquestes paraules del bisbe. Aquesta tendència a l'Anoia també l'hem advertida a Capellades, on ha va haver alguns eclesiàstics, que en la seva actuació favorable a la constitució es van merèixer l'adjectiu d'«exaltats», com eren els regents de les Milícies de Capellades que eren els Antoni Gelabert i Tomàs Manuel Fontseré i el presbiter Francesc Ferrer (65).

Però, malgrat tot, segons sembla, bona part del clergat va prendre partit a favor dels realistes en els aixecaments de 1822, assenyalant un fet puntual, i una posició contrària al constitucionalisme de forma global. Aquest posicionament va fer que a partir de 1823 s'encetés «un odio destructor y sanguinario /que/ apareció en noviembre, al conocerse las decisiones del Congreso de Verona (66), y tuvo como principal ejecutor a Rotten» (67). Rotten era el cap de la tercera divisió del primer exèrcit d'operacions de Catalunya amb el grau de brigadier, essent considerat pels realistes com «liberal i maçó fanàtic» (68), emigrant després de la restauració de 1823, tornant durant la primera guerra carlina, lluitant al costat dels isabelins. Com hem dit fou un dels principals eixos de la repressió constitucional damunt dels realistes, el que va dur a que fos conegut per la seva crueltat. Aquest «odi destructor» executat entre membres de l'Església a la comarca de l'Anoia es va cobrar diferents víctimes com Bonaventura Alsina pàrroc de Vallbona, Marià Homet rector de Piera des de 1814, el vicari de la pròpia

62. A.P.P.H.: Lligall «Delme i Primícia» 1826 (sense datar).

63. Feliu, Gaspar: *El clero en Cataluña...* ob. cit. p. 169.

64. Carner, Antoni: «Quince de los 'Cien mil' se quedaron en Igualada» a *Igualada* n° 2199 (10 maig 1975), p. 7.

65. Feliu, Gaspar: *El clero en Cataluña...* ob. cit., p. 168.

66. La transcendència de l'esdeveniment al Congrés de Verona queda evidenciat en un ban de «Las autoridades superiores y locales de esta capital y provincia á sus conciudadanos» amb data de 20-I-1823 en el que es diu: «La sesión de las Cortes extraordinarias del 9 de los corrientes, es una de aquellas épocas felices, que si ocurren de tarde en tarde en la historia de las naciones, aseguran y eternizan su gloria. En ella se leyeron las notas que pasarán á nuestro Gobierno los ministros de las potencias reunidas ha poco en Verona, y en las cuales se pretendiera humillar á un pueblo heroico, que enseñó a la Europa a combatir y a vencer a ese gran Capitan que todo el continente acatará» A.A.R.: Lligall, H° de Capellades n° 3: Carpeta «Militars» 20-I-1823.

67. Feliu, Gaspar: *El clero en Cataluña...* ob. cit. p. 326.

68. Terradas, Ignasi: *El món històric...* ob. cit., p. 263.

Piera Tomàs Bonells, els quals foren assassinats segons les següents circumstàncies: «Al llegar a la Beguda Alta, cerca de Mas Perallada, les apartaron de la carretera y allí mismo les asesinaron. Antes de morir decía (es refiere a Marià Homet), alentando a sus compañeros de infortunio: «en poder de Rotten podrán estar nuestros cuerpos, pero nuestras almas volverán al cielo». Fué su muerte el día 24 de febrero de 1823» (69). Segons sembla, i com recull Esteve Busquets i Molas, pel febrer Rotten va passar per Capellades, reunint-se amb el llavors alcalde Joan Bosqué, d'on és possible que sortís l'ordre de detenir i afusellar el vicari de Carme i de fer presoners al rector i el vicari de Capellades (el nom del rector era Joan Gomis (70)). Operació paral·lela a aquesta fou la que va portar a la detenció del rector de Vallbona i el rector i el vicari de Piera. Aquests fets es van produir a febrer de 1823, havent de contradir a Gaspar Feliu quan afirma que el rector i el vicari de Capellades (71) foren morts com ho demostra l'abundant correspondència de Joan Gomis amb l'ajuntament de Capellades i la que feia directa referència a la seva situació. També es tenen notícies de la mort dels rectors de la Llacuna, Prats de Rei (Sebastià Comes que va morir assassinat amb anterioritat: 12 de novembre de 1822) (72), Pierola (Miquel Samper) «que asesinaron los revolucionarios» (73).

Es presenta però la paradoxa que la «Comandancia de armas y Alcaldia Constitucional de la villa de Igualada» anunciava que Vallbona i Carme:

«se encuentran sin pasto espiritual (...), y no pudiendo mirar con indiferencia que ambas parroquias queden sin aquel esencial, mayormente en este tiempo de quaresma, sin ánimo de usurpar facultades incompetentes y si al único fin de providenciar interinamente hasta que lo haga la superioridad a quien corresponda (...) se servirá mandar al ciudadano secularizado Rdo Bruno Borrás que está aquí predicando la quaresma que se traslade al referido pueblo de Carme» (74).

Paradoxa, ja que una vegada realitzada la repressió les autoritats es trobaven que moltes viles s'havien quedat sense pàrroc o rector, el que feia que recurrisin a frares, canonges, clergues, etc. que es trobaven secularitzats. Aquesta tendència queda refermada per una carta del «Gobierno Político de la provincia de Barcelona» adreçada a l'ajuntament de Capellades amb anterioritat a la d'abans (la primera és de 25-III-1823 mentre que la segona té data de 25-II-1823):

«Consecuente a lo Vd. me manifesta con oficio de hoy acerca de que se proporcione a esa población un eclesiástico de acreditado celo (...) el Gobernador de este Obispado ha dado orden con esta fecha para que se encargue interinamente (...) el

69. Palma de Mallorca, P. Andrés de: *Santa Maria de Piera. Notas históricas*, Igualada 1941, p. 125.

70. A.A.R. Lligall «H^a de Capellades n° 3»; Carpeta «Assumpta Joan Gomis».

71. Feliu, Gaspar: *El clero en Cataluña...* ob. cit., p. 327.

72. Llorens y Gallard, Ignacio de: *Topografía médica de Calaf*, Barcelona, 1904, p. 43.

73. A.P.P.H. «Resposta a la carta del vicari general rebuda el 20-X-1825 reclamant els deutes del Rnt Miquel Samper» Lligall «Delme i Primícia».

74. A.A.R.: Lligall «H^a de Capellades n° 1»; Carpeta «Circulares» 25-III-1.823.

Aquest ex-monjo amb el nom d'Antoni Gelabert fou un dels que han estat qualificats com a exaltats, tot participant com a regent de les Milícies Nacionals de Capellades.

Aquesta repressió sobre l'estament eclesiàstic, que els constitucionals intentaven justificar per la col·laboració d'aquests en les conspiracions realistes, també va tenir la seva «torna» amb l'actuació de certs clergues sobre tot en els moments en que ja s'havia realitzat la invasió francesa, malgrat que encara ho hagués acabat la guerra. Per exemple «Los prisioneros hechos en Calaf a los liberales fueron llevados a Vic y amenazados de degüello por curas y frailes por el placer de verlos, hicieron el camino de Vic a Colisupina, llegando uno de ellos a dar una cuchillada a un capellán maniatado. En Capellades finalmente un liberal que iba a ser dejado en libertad previo pago del rescate, se opuso a ello clamando: «este es un constitucional, un judío, un ateaista, un comunero, un francmason, un hereje que merece mil muertes: si le matais, ganareis indulgencia plenaria; yo os absuelvo y Diós por mi os abrirá las puertas del cielo»; después de este exordio, el liberal un tal Serra i Franch, fue al instante fusilado» (76). Antoni Serra i Franch que fou un dels comissionats de defensa amb el càrrec de cap de ronda a la vila de Capellades.

Com a reflexió final d'aquest capítol, dedicat a analitzar el paper de l'Església durant els anys que ens ocupen, ens són especialment útils les paraules de Gil Novales quan diu: «Naturalmente la Iglesia se resiente, y aunque habrá siempre en ella un sector ilustrado y progresista, como organización acentuará los aspectos conservadores y la resistencia, incluso armada, al sistema» (77).

LA SEGONA INVASIÓ FRANCESA: ELS 100.000 FILLS DE SANT LLUÍS.

A les poblacions de l'Anoia ja es vivia plenament la possibilitat de la invasió francesa, abans que aquesta es convertís en una realitat, en aquesta tendència trobem l'elecció d'una comissió a Piera que amb unió del pàrroc representessin a la vila «en caso de que el Exército Frances se aproximase a estos territorios» (78). Però ja a l'abril s'havien tramès instruccions per enderrocar totalment las fortificaciones i que no quedés cap tipus de munició ni armament. L'alcaldia d'Igualada informava a la de Capellades, amb data de 1 de juliol de 1823, que Manresa estava en procés d'ésser ocupada per 6.000 enemics, acabant dient que:

«con este motivo estamos aprestándonos para retirarnos a la primera noticia de hallarse ya inmediatos los enemigos» (79).

En aquesta mateixa data la mateixa alcaldia ja anunciava un pla de retirada

75. A.R.R. Lligall «H^a de Capellades n° 1»; Carpeta «Circulares» 25-II-1823. Era remitada pel Govern Politic de la provincia de Barcelona.

76. Feliu, Gaspar: *El clero en Cataluña...* ob. cit. p. 341 (és una cita del diari «El Constitucional» 1-VII-1823 n° 182).

77. Gil Novales, Alberto: *El Trienio Liberal*, ob cit., p. 63.

78. A.M.P. «Actes de l'ajuntament de Piera 1822-24» 26-V-1823.

79. A.R.R. Lligall «H^a de Capellades n° 1»; Carpeta «Circulares» 1-VII-1823.

da, fixant com lloc de concentració dels milicians i «patriotes» el poble de Sant Quintí.

Era evident, doncs que l'esperit de lluita entre els liberals restava molt mal·lès. El dia 25 de juliol de 1823 entraven els francesos a Igualada, sense cap oposició, començant una estada que es va perllongar fins l'agost de l'any següent. En el moment de fer-se efectiva l'ocupació d'Igualada es van haver de facilitar 1370 racions (81 sacs d'ordi de 2 quarteres pels cavalls). El dia 28 de juliol es va admetre la circulació de moneda francesa. També el comandant francès, que es deia Montozou Blanchet va ordenar als alcaldes de Rubió, Òdena, l'Espelt i Montbui l'entrega d'un contingent de farina, civada, palla vi i llenya, fent-se pagar un duro diari als pobles que no paguessin. Paral·lelament els francesos realitzaven la seva tasca de possibilitar el restabliment de l'aparell institucional absolutista, el que evidentment suposava el desmuntament de l'estructura civil-militar dels constitucionalistes com ara els milicians voluntaris, els miquelets, etc... Els efectes d'aquesta ocupació foren tan forts a Igualada que el dia 24 d'agost que es va ordenar als veïns il·luminar les cases en homenatge al rei francès (80).

A Capellades també tenim notícia de l'establiment d'una divisió francesa que com la d'Igualada vivia dels contingents entregats pels pobles de Sant Quintí de Mediona, Sant Pere de Riudebitlles, Terrasola, Santa Maria de Lavid, etc. El comandant francès establert a Capellades va remetre el següent missatge a aquestes:

«Manda â las Justicias de los Pueblos notados al margen, que en el término de veinte y cuatro horas del recibo de esta orden, aporten diariamente en los almecenes de Provisión sitios en dicha Vila para la manutención de las tropas los artículos que al margen se les demarcan, pero para que no les falte a las tropas socorro diario por tres dias es decir tres veces de lo que va demarcado en la vareda, y asi sucesivamente hasta otra orden, en concepto de que se les pagarán puntualmente a precios corrientes a los mismos Comisionados de las Justicias que harán las entregas» (81).

Però cal tenir present un concepte molt clar, com és que la caiguda del règim constitucional sols es va veure accelerada per la intervenció francesa, ja que el seu funcionament, sobre tot els darrers mesos de la seva existència, s'havia caracteritzat per les contradiccions internes entre els constitucionalistes.

CONSEQÜÈNCIES INMEDIATES DE LA RESTAURACIÓ ABSOLUTISTA.

El triomf de les tropes enviades per la Santa Aliança va suposar l'automàtica derogació de tota la legislació, al menys en els seus aspectes més globals, que havia estat vigent durant el Trienni, el que significava el restabliment efectiu de l'Antic Règim, obrint el període que ha rebut el nom d'«Ominosa dècada».

80. Carner, Antoni: «Quince de los «cien mil» se quedaron en Igualada», art. cit.

81. AMCAP: «Censos (1736-1845) 9-VIII-1823.

(1823-1833). Aquest període encara que no entri plenament en el marc cronològic i temàtic d'aquest treball, és especialment interessant en base de la determinació de les estratègies dels grups dominants per continuar assolint el control de les diferents institucions en general, i dels ajuntaments en particular. Veient-se en aquesta lluita els primers elements que portarien a una polarització molt clara entre els absolutistes, que es divideixen en dos grups. Un d'ells, que veien el fracàs del «reformisme absolutista» com a solució dels problemes fiscals, econòmics, etc. va veure com a única sortida el pacte amb els liberals més moderats, el que significava un canvi en la pròpia estructura de l'Antic Règim, tot renunciant als seus antics drets fent-se seu el concepte de propietat burgesa. Però front a aquest sector pactiste hi havia un grup «ultra-absolutista» contrari a tot tipus de reforma. I és precisament aquesta lluita un element que ens ajudaria molt a entendre el component gens revolucionari del Trienni Constitucional, sino més aviat, tot posant-nos de manifest els elements que anys després durien a l'aixecament dels «malcontents» (82) i a l'aparició del carlisme (83) que com assenyala J. Fontana no es pot concebre com un simple conflicte dinàstic (84), tot tenint en compte les contradiccions que hem reflexat amb anterioritat.

En el sentit que hem centrat la temàtica són especialment interessants els elements interpretatius que ens proporciona Josep Mª Torras a «Els Padró» (85). En aquesta línia parla de Josep Antoni de Padró, en un capítol que significativament comenta el «desplaçament del realisme a les opcions moderades» (86), com un dels diferents casos en que gent que havia participat en la reorganització de l'ajuntament a 1820 amb el començament del Trienni i també ho va fer en la restauració de l'Antic Règim, i en el cas de Josep Antoni Padró nomenant-lo capità del batalló de Voluntaris Realistes d'Igualada. Aquesta participació de certs elements de l'estament privilegiat que havia governat a l'ajuntament durant el segle XVIII en el govern del Trienni es podria explicar pel moderantisme d'aquest en els primers moments, però sembla més versemblant una explicació centrada en l'adaptabilitat d'aquest grup dominant i el que Josep Mª Torras anomena com «mimetisme» propi d'aquests.

Però aquesta acceptació de col·laboradors dels constitucionalistes en els primers moments de la «dècada ominosa» a Igualada va canviar radicalment a finals de 1824 quan l'alcalde Major Agustín Pelaez efectuà una nova sèrie de depuracions que va afectar a les autoritats que tenien fama de constitucionalistes. Però Josep Olsinelles, que llavors era governador de Vilafranca, va reinstaurar als seus càrrecs les autoritats destituïdes, tarannar que ja evidencià en una carta que deia: «Todo el que insulte de palabra o de hecho a cualquiera otro por sus opiniones pasadas, será tenido como agente de los Constitucionales, enemigo del País y del orden público y por consiguiente tratado como tal. Cesen los adje-

82. Per l'estudi d'aquest tema és obligatòria la lectura del llibre de Jaume Torras: *La guerra de los agraviados*, Barcelona, 1967. I a nivell d'aportació documental, que no com a anàlisi original, és molt útil el recull de F. Suárez Verdaguier: *Los agraviados de Cataluña*, 4 vols., Pamplona, 1972.

83. Donada l'extensa bibliografia centrada en el carlisme citarem 2 articles introductoris al tema i molt suggerents, cadascun des del seu punt de vista: l'anàlisi de Josep Fontana: «Crisi camperola i revolta carlina» a *Recerques* n° 10 (1980). En la versant de l'interès que presenta per tractar la problemàtica a la comarca de l'Anoia és troba l'article de Pere Pascual i Domènech: «Carlisme i societat rural, la Guerra dels Set Anys a la Conca d'Òdena (La visió d'un pagès: Martí Vidal, de Gallardes)» *Recerques* n° 10 (1980), pp. 51-91.

84. Fontana, Josep: «Crisi camperola i revolta carlina» art. cit...

85. Torras i Ribé, Josep M^a.: *Evolució social i econòmica...* ob. cit., pp. 179-184.

86. Id.: *Evolució social i econòmica...* ob. cit. p. 179.

tivos de «serviles» y «liberales» que tanto mal nos han hecho, córrase un denso velo a lo pasado y nadie se juzque sino por sus operaciones ulteriores. Todos somos españoles, sea uno el interés, una la causa y el movíl general y exclusivo de nuestras operaciones de salvación de la Patria, víctima de los partidos, cuando si alguno es lícito que exista es el español» (87). Dues actituds que ja reflexen la polarització entre un sector pactista i un «ultra-absolutista» com s'ha reflexat al començament d'aquest capítol.

CONCLUSIONS

Semblaria un xic presumptuós intentar establir unes conclusions molt acurades, sobre tot quan el nostre projecte d'investigació s'ha anat distorsionant progressivament, però cal intentar establir uns certs elements globals. En primer lloc és necessari determinar el paper cèntric que va ocupar l'Anoia en les lluites que esdeveniren entre 1820 i 1823, a més d'ésser un dels casos de l'interior del Principat en el que apareixien nuclis importants de constitucionalisme. Aquesta temàtica ha d'esdevenir una de les línies d'investigació a seguir per conèixer veritablement quins foren els elements que van impulsar a determinades poblacions a prendre postura al costat dels liberals, a la vegada que veure les lluites entre les diferents forces socio-econòmiques pel poder. Però fugint en tot moment de les explicacions simplistes que tan sovint han estat les més sovintejades en l'estudi d'aquest tema. Precisament en aquest aspecte, el de fugir dels tòpics, roman implícit un dels principals objectius plantejats en aquest treball, tot cercant les peculiaritats, i també en aquest contexte és on l'anàlisi s'ha vist menys realitzat segons el projecte inicial.

Temes també, com el paper de l'Església al conflicte i la pròpia incidència de les mesures legislatives dels liberals a aquesta institució, són essencials per assolir una idea concreta de la problemàtica. Habitualment sempre s'ha identificat la presa de postura de l'Església front al liberalisme i les seves manifestacions com a monolíticament contrària, tot ignorant una tendència, que malgrat ésser minoritària, fou significativa, ens referim a la dels «capellans liberals». En aquesta mateixa tendència caldrà aprofundir en el paper de cohesió social que jugava el clergue a les zones rurals».

L'evolució de la fiscalitat, malgrat totes les dificultats que presenta, pot portar, com s'ha confirmat en aquest cas les mesures arbitrades entre les diferents comunitats com a mecanisme de defensa per fer front a determinats pagaments. En aquesta tendència s'inscriu la «guerra epistolar» entre les autoritats que havien de cobrar els impostos i les autoritats locals, que intentaven en tot moment prorrogar el pagament. Cobrament dificultat, al propi temps, per la gran pressió que suposa el desenvolupament d'un conflicte bèl·lic, en uns moments en que l'economia del Principat no s'havia recuperat de l'estrall produït per la guerra del francès i en que aquesta estava sotmesa a un procés de crisi bastant clara. I és precisament aquest element el que ens porta a veure com tant el camp (amb la decadència de la viticultura) com els nuclis manufacturers (que havien perdut

87. Carner, Antoni: «Quince de los 'cien mil' se quedaron en Igualada», art. cit.

el mercat colonial) es trobaven en crisi. Això ens fa fugir de la visió del simplisme d'identificar aquests dos sectors amb una determinada presa de postura. I més quan no es pot ignorar que ambdós sectors econòmics complien, en la majoria d'ocasions una funció complementària, inclús en el si de la pròpia família (evidentment aquest principi sols es pot aplicar on hi havia una manufactura significativa), per exemple és típic el cas a la comarca de l'Anoia trobar una família en la que alguns dels seus membres treballassin a un molí paperer o altre tipus de manufactura tradicional i altres es dediquessin a activitats agràries. Aquesta afirmació necessita, però d'una contrastació extensa en treballs d'investigació, per intentar trencar amb la idea que ens presenta ambdós móns com a compartiments estancs.

Aquest treball vol esdevenir, a la vegada, una reivindicació del treball al petit arxiu, ja que en les fonts que allà s'hi troben és més fàcil trobar presents tots aquells matisos que queden dil·luïts en altres llocs. Aquesta reivindicació dels petits arxius, que en aquest cas, és paral·lela al moment en que es troba la història comarcal en el nostre país, que malgrat el seu relatiu esplendor té multitud de problemes metodològics, inclús epistemològics, que fan necessària una proliferació de treballs en temes concrets en aquest àmbit, que inductablement condueixen a una racionalització de la gran quantitat de qüestions que se'ns plantegen com a investigadors.

BIBLIOGRAFIA BÀSICA UTILITZADA

- Barraquer y Roviralta, D. Cayetano: *Los religiosos en Cataluña durante la primera mitad del siglo XX* (tomo 1º).- Imprenta de Francisco J. Altés y Alabart.- Barcelona 1915.- 1290 pàgs.
- Canales, Esteban J.: «Delmes i primícies en la crisi de l'Antic Règim a Espanya» a *L'Avenç* n° 59 (abril de 1983), pp. 31-37.
- Carner, Antoni: «Quince de los 'cien mil' se quedaron en Igualada» a *Igualada* n° 2199 (10-V-1975) p. 7.
- Comellas García-Llera, José Luis: *Los realistas en el trienio constitucional 1820-1823*.-(Presentación de Federico Suárez Verdaguer).- Publicaciones del Estudio General de Navarra (Colección Historia del Estudio General de Navarra serie siglo XIX n° 1).- Pamplona 1958 234 pàgs.
- Feliu i Manfort, Gaspar: «La qüestió dels delmes durant el trienni liberal vista des de Catalunya».- Fac. Econòmiques (Cuadernos de Hª Económica de Cataluña).- Barcelona primer trimestre curs 1969-1970.- 6 pàgs.
- Feliu i Monfort, Gaspar: *El clero en Cataluña durante el Trienio Liberal*.- Tesi de llicenciatura de l'Universitat de Barcelona editada per l'Institut d'Estudis Catalans: *La clerecia catalana durant el Trienni Liberal*. Barcelona 1972.
- Fontana i Lázaro, Josep: *La revolució de 1820 a Catalunya*.- Ed. Rafael Dalmau.- Barcelona 1961.- 60 pàgs.
- Fontana i Lázaro, Josep: *La revolución liberal (Política y Hacienda 1835-1845)*.- Instituto de Estudios Fiscales.- Madrid 1977.- 360 pàgs.
- Fontana i Lázaro, Josep: —Estudi introductorio a *La Junta de subsistència dels corregiments de Lleida, Cervera, Talarn, Manresa, Igualada i Vic durant la Guerra del Francès (1809) (Actes i correspondència*.- CECI.- Igualada 1980.- pp. 9-16.
- Fontana i Lázaro, Josep: *La crisis del Antiguo Régimen 1808-1833*.- Ed. Crítica (Temas Hispánicos, 48).- Barcelona 1983².- 310 pàgs.
- Fontana i Lázaro, Josep: *La quiebra de la monarquía absoluta (1814-1820)*.- Ed. Ariel S.A. (Ariel Quincenal, 108).- Barcelona 1983⁴.- 398 pàgs.
- Fontana i Lázaro, Josep: «La crisis agraria de comienzos del siglo XIX y sus repercusiones en España» a A. García Sanz-R. Garrabou (eds.) *Historia agraria de la España Contemporánea I. Cambio social y nuevas formas de propiedad (1800-1850)*.- Ed. Crítica (Historia, 32).- Barcelona 1985.- pp. 103-128.
- Gil Novalés, Alberto: *Las sociedades patrióticas (1820-23). Las libertades de expresión y de reunión en el origen de los partidos políticos*.- Ed. Tecnos.- Madrid 1975-752 pàgs.
- Gil Novalés, Alberto: *El Trienio Liberal*. Ed. Siglo XXI (Estudios historia contemporánea Siglo).- Madrid 1980.- 152 pàgs.
- Giralt i Raventós, Emili: «La viticultura y el comercio catalán del siglo XVIII» a *Estudios de Historia Moderna* vol. II (Barcelona 1952), pp. 157-176.
- Llorens y Gallard, Ignacio de: *Topografía médica de Calaf*.- Imprenta de Elzeviriana de Borrás y Mestre.- Barcelona 1904-281 pàgs.
- Llorens, Vicente: *Liberales y románticos. Una emigración española en Inglaterra (1823-1834)*.- Ed. Castalia (España y españoles).- Madrid 1968⁴.- 456 pàgs.
- Llorens i Solé, Dr. Antoni: *Solsona en les guerres del segle XIX a Catalunya*.- Pròleg de Manuel. Accésit al premi «Ferran Soldevila».- Fundació Salvador Vives Casajuana (LXIX).- Barcelona 1981.- 256 pàgs.
- Palma de Mallorca, Padre Andrés de: *Santa Maria de Piera. Notas históricas*.- Pere Bas.- Igualada 1941.- 200 pàgs.
- Pascual i Domènech, Pere: «Carlisme i societat rural, la Guerra dels Set Anys a la Conca d'Òdena. La visió d'un pagès: Martí Vidal, de Gallardes» a *Recerques* n° 10 (Barcelona 1980), pp. 51-92.
- Riba i Gabarró, Josep: *La Pobla de Claramunt. Evolució econòmico-social d'un municipi de la comarca de l'Anoia*.- Fundació Salvador Vives Casajuana (XIX).- Barcelona 1972.- 356 pàgs.
- Cuyàs i Tolosa, Josep Mª: «El castell de Tous i el govern dels jerònims» a *Tous, mil anys d'història*.- Publicacions de l'Abadia de Montserrat.- Montserrat 1981.- pp. 151-216.
- Segura, Mn. Joan: *Història d'Igualada* (2 vols.). Estampa d'Eugeni Subirana.- Barcelona 1907-1908 (edició facsímil d'«Els llibres de l'Ateneu» 1978).- 681; 470 pàgs.
- Terrades i Saborit, Ignasi: *El món històric de les masies*.- Ed. Curial (biblioteca de Cultura Catalana, 55).- Barcelona 1984.- 370 pàgs.
- Tomás y Valiente, Francisco: *El marco político de la desamortización en España*.- Ed. Ariel S.A. (Ariel Quincenal, 53).- Barcelona 1983⁴.- 174 pàgs.
- Torrás i Elias, Jaume: *Liberalismo y rebeldía campesina 1820-1823*.- Ed. Ariel, S.A. (Ariel Quincenal, 122).- Barcelona 1976.- 200 pàgs.
- Torrás i Elias, Jaume: «Aguardiente y crisis rural» a A. García Sanz-R. Garrabou (eds.) *Historia agraria de la España Contemporánea I. Cambio social...* Ed. Crítica (Historia, 32).- Barcelona 1985.- pp. 151-173.
- Torrás i Ribé, Josep Mª: *Evolució social i econòmica d'una família catalana de l'Antic Règim. Els Padró d'Igualada (1642-1862)*.- (pròleg de Joan Mercader i Riba). Premi ex-aequo del «Premi Cristòfor Despuig 1976».- Fundació Salvador Vives Casajuana (XLIV).- Barcelona 1976.- 320 pàgs.
- Valls i Prat, Marcel·lí: *Cronologia històrica de La Llacuna*.- Capellades 1984.- 340 pàgs.

ABREVIATURES DELS ARXIUS CONSULTATS

A.A.R.: Arxiu Amador Romani de Capellades (Museu Moli Paperer de Capellades).

A.M. CAP.: Arxiu Municipal de Capellades.

A.M.P.: Arxiu Municipal de Piera.

A.P.P.H.: Arxiu Parroquial de Pierola i Hostalets.